

تلاش کن! ماهر شو!

جستاری بر شناخت جریان درک سینما و کسب مهارت فیلم سازی معلمان
در واحدهای درسی رشته آموزش هنر دانشگاه فرهنگیان

دکتر حمید قاسم زادگان چهرمی
عضو هیئت علمی رشته هنر دانشگاه فرهنگیان

چکیده
امروزه سینما دیگر فقط هنر نیست، بلکه به دلیل تأثیرات گسترده اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به صنعتی مهم در جهان تبدیل شده است و از آن به عنوان یک هنر صنعت یاد می شود. سینما در بعد آموزشی و فرهنگی، فیزیک، شیمی و مکانیک استوار است. هر سینماگر برای تولید اثری مطلوب باید با این رشته ها به خوبی آشنا شود. سؤال همیشگی متولیان فعالیت های فرهنگی و آموزشی در حوزه تربیت دانشجو معلمان رشته هنر این است که آیا فیلم سازی معلمان اغلب مهارت های خود جوش است یا نیازمند رشته هنر این است؟ در واقع آیا اصلاً فیلم سازی بر اساس سینمای موجود در کتاب های درسی یا الهام گرفتن از آن ها از راهکارهای جدید سینما و سبک های متفاوت سینمایی این توانایی را دارند که با نوینی را از رقص، نرنگ، قالب ها و پیچیدگی های آموزش پیوند بزنند. رسیدن به این مهم از دستاوردهای نوین جادوی تصویرهاست. راهگشای تربیت هنری دانش آموز باشد، رسیدن به این نوشتار به آن می پردازیم. سر فصل نویسی در رشته آموزش هنر است که در این نوشتار به آن می پردازیم.

کلیدواژه ها

درک سینما، مهارت فیلم سازی، دانشگاه فرهنگیان، دانشجو معلم، آموزش هنر

مقدمه

سینما به ما امکان می‌دهد تا دنیایی واقعی را به دور حلقه‌ای بیچیم و هنگام لزوم آن را چون قالیچه سحرآمیز و رؤیایی بگشاییم و ببینیم.

بینندگان فیلم درست مانند خوانندگان یک کتاب فقط به دنبال توالی منطقی رویدادها هستند، در نتیجه به راحتی حضور نداشتن شخصیت‌ها را پذیرا می‌شوند. به بیانی دیگر، هر آنچه را که پرده سرسرای (سالن) سینما، صفحه تلویزیون، نمایشگر و تلفن همراه نشان دهد، تماشاچی می‌پذیرد و با تصویر به دنیای دیگری می‌رود.

سینما تنها ماشینی شدن را بیان نمی‌کند بلکه در بعضی موارد در رؤیا را به مثابه کالاهای مصرفی ارائه می‌دهد. سینما علاوه بر شئون دیگرش، رسانه‌ای است که نقش پول، ثروت و قدرت را به نیازمندان و بیچارگان می‌نمایاند، کسانی که در رؤیاهایشان جز تنگ‌دستی و نداری چیز دیگری نیست. سینما می‌تواند در کنار همه این مضمون‌ها و درون‌مایه‌های شناخته‌شده، اعماق نهفته در عرصه‌های تاریخ، جغرافیای ملل، رفتارهای انسانی، انواع و اقسام کرات، ستارگان و... را در قالب آموزش نشان دهد. در این جایگاه نقش دانشگاه‌ها، به‌ویژه مراکزهای آموزشی مرتبط با هنر و آموزش هنر، بسیار ارزنده است که متأسفانه در این سال‌ها فراموش شده بود تا آنکه در راستای تحول بنیادین نظام آموزشی به گروه هنر دانشگاه فرهنگیان توجه شد و با در نظر گرفتن همه امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری موجود در وزارت آموزش و پرورش، واحدهای تخصصی مرتبط با آموزش سینما در درس‌های اصلی رشته آموزش هنر گنجانیده شده‌اند.

دانشگاه فرهنگیان و رشته آموزش هنر

در سال ۱۳۹۲ با آغاز به کار دانشگاه فرهنگیان، به دلیل سخت‌گیری وزارت علوم، از گروه هنر تنها «رشته ارتباط تصویری»، ایجاد شد که پس از بازنگری این نام به «رشته آموزش ارتباط تصویری» تغییر یافت، اما جواب‌گوی تمامی نیازهای معلم هنر در دوره‌های ابتدایی و متوسطه نبود.

سرانجام دوره کارشناسی آموزش هنر، از سال ۱۴۰۰، با هدف تربیت معلمان که واجد شایستگی‌های لازم برای آموزش هنر در دوره ابتدایی و دوره اول و دوم متوسطه نظری باشند، تشکیل شد.

طول دوره کارشناسی پیوسته آموزش هنر چهار سال است که با نظام آموزش واحدی در هشت نیم‌سال تحصیلی قابل اجراست. هر نیم‌سال تحصیلی شامل ۱۶ هفته آموزشی است. برای هر واحد نظری ۱۶ ساعت، برای هر واحد عملی ۳۲ ساعت، برای هر واحد کارگاهی ۴۸ ساعت و برای هر واحد کارورزی ۶۴ ساعت منظور شده است.

تعداد کل واحدهای درسی دوره کارشناسی پیوسته آموزش هنر ۱۵۰ واحد است که از این تعداد ۲۶ واحد درس‌های عمومی، ۱۳ واحد درس‌های تربیت اسلامی، ۱۴ واحد درس‌های تربیتی و ۹۷ واحد درس‌های تخصصی است.

سینما چیست؟ هنر سینما کدام است؟ فیلم‌ساز کیست؟

سینما «هنر-صنعت» کاملاً شناخته شده و بانفوذی است. سینما وسیله ارتباط هنری گروهی است که تلویزیون فقط در تعداد تماشاگر از آن سبقت گرفته است. هنر سینما مهارت بیان و تخیل خلاق در ترکیب با فن فیلم‌سازی است. سینما یک زبان است و همانند زبان‌های دیگر شامل دستور زبان (گرامر) و قاعده‌های خود است. برای درک درست از فیلم و شناخت دقیق سینما باید به زبان سینما مسلط بود، و تنها به وسیله یادگیری و شناخت این زبان زیباست که می‌توان اجزای تشکیل دهنده اثری سینمایی را شناخت و با آن ارتباط درستی برقرار کرد.

🔗 سینماورشته آموزش هنر دانشگاه فرهنگیان

دنیای سینما در مقایسه با دنیای تجربه‌های معمولی ما ساختگی است. وظیفه فیلم‌ساز این است که کاری کند تا مخاطب این دنیای مصنوعی را پس بزند و در او احساسی از واقعیت، مشابه با آنچه حواس طبیعی ایجاد می‌کنند، به وجود آورد. شناخت تفاوت ماده فیلم و ماده دنیای واقعی لازمه فعالیت هنرمندی واقعی است که تصمیم دارد از هنر سینما پل آموزشی استوار برای ارتباط با مخاطب بسازد. در این راستا در سرفصل طراحی شده برای دانشجوی معلمان رشته هنر در دانشگاه فرهنگیان، برای اولین بار دوسر فصل آموزشی گنجانیده شده است که در تبیین آن، برای آموزش دانشجوی معلمان، نقبی هر چند گذرا به آن خواهیم زد. راهکارهای ترویج و رشد آن را تا موفقیت در جشنواره تخصصی فیلم رشد و سایر جشنواره‌ها بررسی خواهیم کرد.

🔗 اصول و مبانی شناخت هنر سینما

همان گونه که قبلاً اشاره شد، هر نیم‌سال تحصیلی ۱۶ هفته آموزشی است. برای هر واحد درسی ۱۶ ساعت و برای هر واحد عملی ۳۲ ساعت، برای هر واحد کارگاهی ۴۸ ساعت و برای هر واحد کارورزی ۶۴ واحد منظور شده است.

در درس «اصول و مبانی شناخت هنر سینما» به پیش‌نیاز احتیاج است. این پیش‌نیاز درس مهم و جامع «تاریخ هنر ایران و جهان» است. از اهداف یادگیری این واحد آن است که دانشجو معلم آموزش هنر در پایان نیم‌سال تحصیلی به این اهداف برسد:

- مفهوم سینما را به عنوان هنری گروهی و تأثیرگذار درک کند؛

- با تاریخ هنر در دوران سینمای صامت و دوران سینمای ناطق ایران و جهان آشنا شود؛

- قالب‌های مهم سینمایی (داستانی، مستند و پویانمایی) را بشناسد؛

- بعد از دیدن فیلم‌های مهم هنری کوتاه و بلند هنری، سینما مستند، داستانی و پویانمایی، آن‌ها را تحلیل و بررسی نماید؛

- ضمن بازدید از موزه سینما، شهرک‌های ساخت فیلم و سریال باروند تولید فیلم بیشتر آشنا شود؛
- با حضور در جشنواره‌های داخلی و بین‌المللی از نزدیک با سازندگان فیلم‌ها و عوامل آن‌ها تعامل کند.

🔗 واحد درسی دوم درس فیلم‌سازی

این واحد درسی در نیم‌سال ششم ارائه می‌شود. البته دانشجو در این مدت علاوه بر واحدهای درسی دیگر، در زمینه هنرهای بصری، با نمایش و ادبیات کودک و نوجوان نیز آشنا شده است. مهارت در شناخت اصول ساخت فیلم از اهداف مهم این واحد درسی است. نحوه تدریس آن عملی است. از اهداف

و پیامدهای یادگیری این درس، آن است که دانشجو در پایان نیم سال قادر است این موارد را انجام دهد.

- موضوع و داستانی را برای ساخت یک فیلم آماده کند؛
- با شناختی که از تجهیزات و تصویربرداری پیدا کرده است مهارت استفاده از آن‌ها را در تولید فیلم نشان دهد؛
- با اصول و نرم افزارهای تدوین و صداپردازی آشنا شده است و فیلم تدوین می کند؛
- با اصول کارگردانی فیلم داستانی و مستند آشنا شده است و یک فیلم کوتاه می سازد؛
- یک یا چند فیلم داستانی و مستند را نقد و تحلیل می کند.

در فرصت‌های یادگیری این درس، دانشجو با فیلم‌نامه‌نویسی، برنامه‌ریزی و تولید یک فیلم، تصویربرداری، صداپردازی، تدوین، کارگردانی، انواع فیلم‌های مستند و به‌ویژه فیلم‌های مستند آموزشی آشنا می‌شود و حتی با انتخاب یک موضوع از محتوای کتاب‌های درسی دست به تجربه ساخت یک فیلم کوتاه برای پایان نیم‌سال تحصیلی می‌زند. تدارک دیدن فرصت‌های یادگیری مستقیم در داخل محیط آموزشی، نیازمند استفاده از شیوه‌آرائه مستقیم (توضیح مفهوم‌ها، استفاده از اسلایدهای آموزشی و مشاهده فیلم و پویانمایی‌های آموزشی) در مباحث به همراه مشارکت دانشجویان در نقد و تحلیل و پاسخ به پرسش‌های طرح شده است. همچنین استفاده از شیوه‌های مشارکتی، برای درک عمیق‌تر و به کارگیری مباحث درسی در موقعیت‌های واقعی تدریس لازم است. انجام فعالیت‌های عملی طراحی شده در محیط کارگاه و تحلیل نتایج و کاربرد آن در زندگی مورد نظر است. به رویکرد مسئله‌محور در ارائه درس و تکلیف‌های یادگیری و عملکردی قطعاً باید توجه شود.

📌 سند تحول و جریان سینما در دانشگاه فرهنگیان

در سند تحول آموزش و پرورش ساحت زیبایی‌شناسی به عنوان یک اصل پذیرفته شده است و روح لطیف یک دانشجو معلم یا دانشجو باید به گونه‌ای در معرض نظریه‌ها و مهارت‌های هنری قرار گیرد که در پایان آنچه موجب لذت و شناخت مخاطب می‌شود غیر مستقیم باشد. موارد مهم در این مقوله روح مخاطب را نشانه می‌گیرند. مواردی از جمله:

- در ارائه مباحث و تکلیف‌ها، به هنر، تمدن ملی و بومی توجه خاص شود؛
- به ایده‌پردازی، طراحی آثار جدید و روزآمد توجهی ویژه شود؛
- مباحث نظری و تجزیه و تحلیل آثار گذشته و حال، از رکن‌های اصلی درس است؛

■ مذاقه در طبیعت و حفظ محیط زیست در مباحث متفاوت مدنظر قرار گیرد و در مباحث نقدانه و تولید آثار هنری از طبیعت به عنوان منبع الهام استفاده شود؛

■ به اطلاع‌رسانی و مشارکت در رویدادهای هنری روز و بازدید از مراکزهای هنری به طور جدی توجه شود.

در انتخاب و نمایش فیلم از مجموعه‌های آرشیوی صدا و سیما استفاده شود.

📌 چالش‌ها و راهکارهای آشنایی و تولید فیلم در دانشگاه فرهنگیان

دانشگاه فرهنگیان، به رغم سابقه و قدمتی که در مراکزهای تربیت معلم دارد، در شکل و شمایل کنونی خود فعلاً دانشگاهی نوپاست که هنوز قوام لازم را نگرفته است. اما به همت استادان باتجربه و حمایت‌های مسئولان نقشه راه آن، که مبتنی بر سند تحول بنیادین نظام

شناخت تفاوت

ماده فیلم و

ماده دنیای

واقعی لازمه

فعالیت هنرمندی

واقعی است که

تصمیم دارد از هنر

سینما پل آموزشی

استوار برای ارتباط

با مخاطب بسازد

در سند تحول

آموزش و پرورش

ساحت

زیبایی‌شناسی

به عنوان یک اصل

پذیرفته شده

است و روح لطیف

دانشجو معلم

یا دانشجو باید

به گونه‌ای در

معرض نظریه‌ها و

مهارت‌های هنری

قرار گیرد تا در

پایان، آنچه موجب

لذت و شناخت

مخاطب می‌شود،

غیر مستقیم باشد

نتیجه گیری

سردمداران سینما به حق بر این باور بودند که سینما به مهاجر غربی امکان تحقق بخشیدن سریع به رؤیاهایش را داده است. اگر چه این راهبرد وقتی با ایدئال‌های واقعی و مطلق افراد روبه‌رو می‌شود، جنبه رقت‌بار و ناراحت‌کننده‌ای به خود می‌گیرد، لیکن با شکل سینماتوگراف کاملاً منطبق است. به همین دلیل و به دنبال اعمال همین راهبرد، غرب سال‌های ۱۹۲۰ موفق شد، نحوه و شکل زندگی خود را به صورت کنسرو فیلم به سراسر دنیا صادر کند و دنیا هم برای خریدن این رویاهای بسته‌بندی (سبک زندگی) شده نوبت گرفته و صف کشیده بودند. اگر معلمی برای رساندن دانش آموزان به حیات طیبه مأموریت دارد، باید به هنر هفتم ارج نهد و برای حضور محکم تصویر و انتقال مفهوم‌های بلند اسلامی ایرانی به سینما احترام بگذارد و برای فیلم‌سازی دست در دست همکارانش بدهد.

منابع

۱. اسدپور، هیوا و عابدی کرجی‌بان، زهره. (۱۳۹۱). استفاده از فیلم و ویدیوی دیجیتال در کلاس درس (راهنمایی برای معلمان). تهران: موسسه فرهنگی مدرسه برهان.
۲. لینسین، مایکل (۱۳۹۷). مدیریت هوشمندانه کلاس درس. مترجمان: ابراری، سید کارن، حسینی، اعظم سادات. تهران: ناشر: موسسه فرهنگی منادی تربیت.
۳. گروه هماهنگی برنامه‌ریزی تربیت معلم (۱۳۹۴). برنامه درسی رشته آموزش هنر (ویژه فرهنگیان).
<https://azarbaijjangharbi.cfu.ac.ir/file/215/attach2021024173512164580583.pdf>
۴. میلیتکوویچ فیمون، دراگان. (۱۳۹۱). آموزش فیلم (فیلم در مدرسه به عنوان واحد درسی). ترجمه: نبیر مهر ناز. تهران: مدرسه.

کامل نبودن

تجهیزات

فیلم‌سازی،

نداشتن بایگانی

اصولی از

شاهکارهای

سینمایی دنیا و

صدالبته کمبود

متخصصان در زمینه

آموزش سینما

یکی از چالش‌های

بزرگ ترویج و

آموزش فیلم‌سازی

به دانشجویان معلمان

است

آموزش و پرورش است، به درستی آماده شده است و میل به شتاب فرهنگی و آموزشی در آن دیده می‌شود. به طور مثال برگزاری باکیفیت و همه‌گیر جشنواره بین‌المللی فیلم رشد، با حضور داوران، معلمان و علاقمندان متخصص در این زمینه و همچنین انتشار کتاب‌های آموزشی در حوزه سینما و فیلم‌نامه‌نویسی از جمله اتفاقات فرخنده در این بخش است که نشان از حمایت سیاست‌گذار از علاقمندان این حوزه می‌دهد.

کامل نبودن تجهیزات فیلم‌سازی، نداشتن آرشیوی اصولی از شاهکارهای سینمایی دنیا و صدالبته کمبود متخصصان در زمینه آموزش سینمایی از چالش‌های بزرگ ترویج و آموزش فیلم‌سازی به دانشجویان معلمان است. شناختن جشنواره‌های سینمایی ایران و خارج از ایران خود نکته‌ای منفی است که حضور و تعامل بیشتر متولیان دفتر انتشارات و فناوری آموزشی در این دانشگاه را می‌طلبد. امکانات موجود، حمایت‌های مالی و آموزشی می‌توانند معلمان و دانشجویان فیلم‌ساز را، در آینده، در جشنواره بین‌المللی فیلم رشد پر بارتر کنند.

تولید باید از دوره دانشجویی در دانشگاه فرهنگیان شروع شود تا بعد بتوان متوقع بود که آثار فاخری از بین معلمان در جشنواره فیلم رشد خودنمایی کند و جایزه‌های آن را بر بایند. قطعاً فاصله کنونی بین سیاست‌های آموزشی و واقعیت آموزشی در کشور با برنامه‌ریزی هماهنگ، در ایام جشنواره بین‌المللی فیلم رشد (eff53.roshd.ir) پر می‌شود و معلم قرن جدید با دست پر به درک زیبایی‌شناسی در کلاس درس با هنر سراسر جذاب سینما برسد.